Ο ΔΗΜΟΦΩΝ

ΕΤΟΣ 17ο | ΤΕΥΧΟΣ 78 | ΙΟΥΛΙΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2016

ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
Σύλλογος Ποιοτικής & Πολιτιστικής Αναβάθμισης Δυτικής Αττικής "Ο ΔΗΜΟΦΩΝ"
ΕΚΔΟΤΗΣ
Παναγιώτης Δημητρούλης
(Κιν.: 6977.781.753)
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΜΕΛΩΝ/ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ
Κοροπούλης Βασίλης
Κοροβέση Ελένη
Παπαϊωάννου Παναγιώτης
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑΣ
Λαϊνάς Παναγιώτης -
Μποχάρτζας Γεώργιος
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
Κωνσταντίνα Πέππα
Τηλ./Fax: 210.55.58.291

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Μήτσιου - Τσιάμη Κατερίνα
Πτυχ. Τεχνολόγος Γραφικών Τεχνών

Ταχυδρομική Διεύθυνση
28ης Οκτωβρίου 3, 196 00
Μάνδρα Αττικής
Τηλ.: 6977.781.753
www.dimofon.gr
e-mail: info@dimofon.gr

Ο "ΔΗΜΟΦΩΝ" ανταλάσσεται με όλα τα έντυπα πολιτιστικού περιεχομένου.

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις εκείνων που τα υπογράφουν.
Επιτρέπεται η τμηματική ή ολική αναδημοσίευση άρθρων, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναγράφεται η πηγή τους.
Η ύλη για το τεύχος "έκλεισε" στις 20/9/2016

ΕΤΟΣ 17ο
ΤΕΥΧΟΣ 78
ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΙΟΥΛΙΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2016

ΠΟΙΗΣΗ
από τον ΘΕΩΝΑ ΧΑΡΑΤΣΗ

ΤΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ

Ένα λουλούδι άνθησε στο κήπου το παρτέρι
κι ο λουλουδάς που τό 'κοψε, τό 'βαλε σε πανέρι
μαζί με κίτρινα, μαβιά και αχνοπράσιν' άνθη
πού 'χαν μουσκέψει τα φύλλα τους στην πρωινή την πάχνη.

Ένα λουλούδι αγόρασα από τον ανθοπώλη
που όμοιο του δεν ήτανε μέσα στην πλάση όλη
ζήτησα και το τύλιξαν μαζί μ' ένα μπουκέτο
γαρύφαλλα, τριαντάφυλλα και το λουλούδι σκέτο.

Ένα λουλούδι χάρισα σ' εκείνη π' αγαπάω
μα 'κείνη μου το γύρισε, μου 'πε μην ξαναπάω
κι εγώ κλαίω και θλίβομαι που μού 'πε τέτοια λόγια
δυο μέρες τώρα βρίσκομαι στου Άδη τα κατώγια.

Και το λουλούδι έβαλα στου σακακιού το πέτο
φόρεσα το κουστούμι μου, γραβάτα και γιλέκο
και πάω ψάχνοντας να βρώ κάποια καινούργια νύφη
μιας κι η παλιά με γέλασε και μ' άφησε ερίφη.

ΚΕΝΤΡΑ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ
Λεπροκομεία: Δημιουργία - Λειτουργία

Είναι γνωστό ότι η φιλανθρωπία εντάσσεται παραδοσιακά, στη σφαίρα των δικαιοδοσιών των εκκλησιαστικών αρχών. Όμως μέχρι τον 3° αιώνα[1] οι χριστιανικές κοινότητες δεν φαίνεται ότι είχαν εγκαταστήσει μόνιμα φιλανθρωπικά όργανα, ακόμα και στις μεγαλύτερες Εκκλησίες όπως αυτής της Αλεξανδρείας. Κατά τον Ευσέβιο, όταν η Αίγυπτος πλήγηκε από τον μαύρο θάνατο την πανώλη, ο επίσκοπος Διονύσιος και οι ιερείς του, επωμίστηκαν τη φροντίδα των θυμάτων της νόσου. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος το 332 φέρεται να παραχωρεί στις εκκλησίες της Συρίας μέρος από το κρατικό σιτάρι για διατροφή των ιερέων και των πτωχών που βρίσκονταν στα *ξενοδοχεία*, θεωρούμενα ως μόνιμα ευαγή ιδρύματα-καταφύγια. Την ίδια πρακτική ακολουθεί και ο Ιουλιανός ο Παραβάτης. Σε επιστολή στον αρχιερέα Arsacius, γράφει, *«..Καθιερώστε πολυάριθμα άσυλα σε κάθε πόλη, έτσι ώστε οι ξένοι να μπορούν να ωφεληθούν από τη φιλανθρωπία μας …αλλά και οποιοσδήποτε άλλος που έχει την ανάγκη…[2]»*. Ο επίσκοπος Αντιοχείας Λεόντιος κατά το μεταγενέστερο Πασχάλιο Χρονικό επόπτευε και προσδοκούσε τα ξενοδοχεία και οι ξενώνες της περιοχής του να προσφέρουν βοήθεια σε πτωχούς αλλά και σε αρρώστους[3]. Ασθενείς εξυπηρετούσε και ο επίσκοπος Ραββουλάς τον 5° αι. όταν επέγραψε ως ξενοδοχείο, το ίδρυμά του. Τους ίδιους περίπου χρόνους στην Αντιόχεια ο διάκονος τότε Ιωάννης ο Χρυσόστομος συμβούλευε το φίλο του Στάγυρο να μελετήσει στους ξενώνες τις μορφές των νόσων. Τις πληροφορίες αυτές χρησιμοποίησε αργότερα, όταν έγινε επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, για να διανείμει χρήματα και βοήθεια σε διάφορα υπάρχοντα ξενοδοχεία-*νοσοκομεία* ιδρύματα όπου απασχολούνταν ιατροί, κατά τον Παλλάδιο της Κωνσταντινούπολης. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε πολλά αγιολογικά κείμενα όπως στα *Θαύματα του Αγίου Αρτεμίου* του 7ου αι., αναφέρονται χειρουργοί, οφθαλμολόγοι και άλλοι ιατροί. Στο έργο του Σωφρονίου, πατριάρχη Ιεροσολύμων (633-638), που αναφέρεται στα θαύματα των αγίων Κύρου και Ιωάννη του 3ου αι., ο ναός και ο ξενώνας των στην Κανώπη, έξω από την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, φέρεται ως το κυρίως *«θεραπευτικό κέντρο»* της ιεράς νόσου, της λέπρας, ασθένεια η οποία θεωρείτο ως απόδειξη θείας οργής, φημισμένο σε όλη την αυτοκρατορία. Ο άγιος ιατρός και φιλόσοφος Διομήδης (3ος αι.) δημιούργησε την πρώτη κλινική στη Νίκαια της Βιθυνίας και ο άγιος ιατρός Θαλλέλαιος (3ος αι.) την πρώτη οικία - αναρρωτήριο στη Φοινίκη του Λιβάνου. Νοσοκομείο ιδρύθηκε και από τον Εφραίμ τον Σύρο στην Έδεσσα της Μεσοποταμίας, ενώ ο επίσκοπος Νόννος κτίζει λεπροκομείο έξω από την πόλη.

Την ύπαρξη ιδρυμάτων νοσοκομείων στις ανατολικές επαρχίες στις αρχές του 5ου αι. επισημαίνουν οι επιστολές του Νείλου της Αγκύρας *«..πολλοί εν τω νοσοκομείω του παρόντος αιώνος υπάρχουσι άρρωστοι και παραλυτικοί ου πάσιν δε αυτή αρμόζει φαρμακία..άλλω γαρ άλλως την περιωδίαν και την διαίτη προσφέρει ο ιατρός..»*. Στις αρχές του 5ου αι. ο άγιος Ιερώνυμος απέρριψε αυτόν τον όρο και δέχθηκε την ελληνική λέξη νοσοκομείο. Τον 6° αι. συναντάμε τη λέξη νοσοκομείο στις διατάξεις του Ιουστινιανού[4]. Στα τέλη του 6ου αι. ως *ξενοδοχείο* περιγράφει το *νοσοκομείο* ο Ζαχαρίας της Μυτιλήνης στο Συριακό Χρονικό, ίδρυμα που κατασκεύασε ο Σάχης Χοσρόης Α΄ της Περσίας στη *Τζουντισαπούρ* για τους ιατρούς της αυλής του. Όμως στις αρχές του 8ου αι. στο Βίο του Αγίου Ανδρέα τα νοσοκομεία αναφέρονται και ως ξενώνες. Τελικά οι όροι *ξενών* και *ξενοδοχείο* μέχρι τα

[1] Ιδρυτής του παλαιότερου ξενώνα, θεωρείται ο Ιωάννης ο Υρκανός της οικογένειας των Μακκαβαίων, ο οποίος είχε ως ιερή αποστολή να υποδέχεται τους προσκυνητές που κατευθύνονταν στο Ναό του Σολομώντα, «*ὃς πρῶτος ἀρχιερέων Ὑρκανὸς ὠνομάσθη*». Η ταβέρνα της αρχαιότητας υπήρξε για τον ταξιδιώτη η φιλοξενία, αλλά με την προσφορά του κρεββατιού, του κρασιού, των γυναικών, και του σανού για τα ζώα. Ο ταβερνιάρης ήταν ένας περιθωριακός, που στιγματίστηκε και συνδέθηκε με τους δράστες και τους προαγωγούς. Ο συνδυασμός μερικών από αυτές τις υπηρεσίες, που μεταλλάσσεται και οργανώνεται κάτω από την ορολογία της Χριστιανικής φιλανθρωπίας, φιλοξενίας, εμφανίζεται αρκετά ξαφνικά περίπου το 313.

[2] PG,60,318-319

[3] Στη γειτονική συριακή Έδεσσα λίγο μετά το 370 όταν την έπληξε λιμός ο Άγιος Εφραίμ ο Σύρος ανέλαβε να οργανώσει τα υπάρχοντα μόνιμα εκκλησιαστικά καταφύγια ώστε να βοηθήσει τους πρόσφυγες, τους πένητες και τους αρρώστους.

[4] Νεαραί, 120,131

τέλη του 7ου αι., εναλλάσσονται ως καταφύγιο ταξιδιωτών αλλά και ως ευαγές ίδρυμα-νοσοκομείο ασθενών, συνήθως κάτω από την εποπτεία της εκκλησίας.

Μέσα από τις περιγραφές των διαφόρων ερευνητών μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερα ιδρύματα του ειδωλολατρικού κόσμου που έφθασαν με την ίδια σχεδόν μορφή στη βυζαντινή περίοδο, αλλά και αργότερα. Τα ρωμαϊκά *valetudinaria* (αναρρωτήρια) για σκλάβους, τα *valetudinaria* για τους λεγεωνάριους, οι *ναοί του Ασκληπιού* και τα *ιατρεία*, χώροι ασκήσεως της ιατρικής και της χειρουργικής. Τα πρώτα δεν προσέφεραν υψηλής ποιότητας φροντίδες και υπηρετούσαν συγκεκριμένες ομάδες κυρίως στρατιωτικές. Έτσι λίγο μετά τον 3° αι., αποδιοργανώθηκαν τελείως. Στους ναούς συνέχισαν την τακτική των εγκοιμήσεων[5], σε συνδυασμό με τις θαυματουργές πηγές και τα αγιάσματα. Τέλος τα ιατρεία παρέμειναν απλοί χώροι ασθενών κάποτε όμως επεκτείνονταν και σε νοσοκομεία όπως αυτό του ιατρού Σαμψών τον 4° αι. στην Κωνσταντινούπολη.

Η μεταστροφή θεραπευτών στην νέα θρησκεία, επιβάλλει ιδιαίτερες προϋποθέσεις χριστιανικής διαχείρισης της θεραπευτικής, δημιουργώντας, κυρίως μετά τον Θεοδόσιο τον 4° αιώνα, πλειάδα Αγίων Αναργύρων που αντιπροτείνουν φιλανθρωπία, έχοντας όμως, στον τομέα της περίθαλψης και των φαρμάκων, στραφεί στην εμπειρία των μαθητών του Γαληνού και του Ιπποκράτους. Χαρακτηριστική περίπτωση, αποτελεί ο επί Μαυρικίου επίσκοπος Συνάδων *Παυσίκακος, «...Ιατρός δε ών την τέχνην περιήρχετο τας κώμας και τας πόλεις αναργύρως θεραπεύων πάντας ψυχάς ομού και σώματα και κατά δαιμόνων στρατεύεται και φυγάδας αποτελεί γενόμενος μοναχός..»*. Άλλωστε η θεραπευτική τέχνη συνέχισε να συντηρείται μέσα στις ίδιες οικογένειες του αρχαίου κόσμου, ακολουθώντας την παράδοση ακόμα και μέχρι τον 6° αι., χωρίς να λείπουν και τα μεταγενέστερα παραδείγματα[6]. Μάλιστα αναφέρεται συντεχνία ιατρών - βοηθών. Σύντομα άρχισε να εξαπλώνεται η δράση, να δημιουργούνται νέα ιδρύματα και όχι μόνον από τις μοναχικές κοινότητες.

Όμως, οι κακές ή επιδεινούμενες συνθήκες διαβίωσης όλων σχεδόν των ομάδων του πληθυσμού και η πλημμελής διατροφή επέτρεψαν την ανάπτυξη στις χρόνιες διαταραχές της υγείας. Παράλληλα η αναποτελεσματική ιατρική που ακολουθούσε περισσότερο μεταφυσικές ερμηνείες, όπως την ασκούσαν διάφοροι κατά βάση εμπειρικοί της τέχνης, μείωνε σημαντικά τη δυνατότητα αποκατάστασης για όποιον προσβαλλόταν από οποιανδήποτε ασθένεια και πολύ περισσότερο βαρεία ή μολυσματική. Μια από τις σημαντικότερες μορφές νόσησης είναι χωρίς αμφιβολία η λέπρα. Οι πάσχοντες αλλά και οι χαρακτηριζόμενοι ως λεπροί, γενικά *λωβοί* [7], αναγκάζονταν και συνήθως εξωθούνταν από την ίδια την κοινωνία, να ζουν στο περιθώριό της.

Ήταν μια παλαιότατη πρακτική που εφάρμοζαν διάφορες κοινωνίες, όπως λ.χ. οι Βαβυλώνιοι, ήδη από τη 2η χιλιετία. Αναφέρει ο Ιεροσολύμων Σωφρόνιος, *«..ότι ο Μωυσής τον ελεφαντιάσεως νόσω κρατούμενον έξω παρεμβολής τε και πόλεως μετά του λεπρού διωρίσατο..*[8]*»*. Αργότερα στο Βυζάντιο νομοθετήθηκε όπως οι λεπροί μένουν εκτός των πόλεων και να απομονώνονται σε ερημικά μέρη, μακριά από τις οικίες, τις αγορές, τις πανηγύρεις, τα συμπόσια, τα κοινά λουτρά, ακόμη και από τους συγγενείς τους. Έτσι αναγκάζονταν να καταφεύγουν στα όρη και συχνά στα μνήματα[9]. Σε μικρογραφία κώδικα του 10ου αι. της Βατικανής βιβλιοθήκης βλέπουμε τον λεπρό Ιώβ γυμνό κατάχαμα μακριά από τις πόλεις στο βουνό να τον πλένει με σπόγγο δεμένο σε ξύλο η γυναίκα του που κρύβει το πρόσωπό της. Βεβαίως συναντώνται απάνθρωποι και φιλάργυροι ιατροί που εκμεταλλεύονται τον πόνο αυτών όπως στρατιώτη που διέμενε *«εν Σουροίς τω κάστρω όπερ εστί πόλις μικρά παρακειμένη τω Ευφράτη ποταμώ»* που οι γιατροί του είχαν μηχανευτεί μηλατώριον για να εκτρίβουν σχοινί στα ρουθούνια του όταν ανάπνεε δύσκολα για να τον βοηθήσουν στις αναπνοές. Χωρίς όμως να αποφεύγονται και οι ακρότητες, όπως οι ομαδικές θανατώσεις επί Μεγ. Κωνσταντίνου. Υπήρχαν όμως και ορισμένα τα οποία εξυπηρετούσαν συγκεκριμένες ομάδες όπως οι μοναστικοί κανόνες που έθεσε ο Μέγας Βασίλειος στο τυπικό της μονής της *Ευεργέτιδος*, για χώρο φροντίδας μόνο των μοναχών της μονής του. Είναι ένα στοιχείο το οποίο συναντάμε κατά κανόνα στις πηγές της ύστερης βυζαντινής περιόδου.

Ως αποτέλεσμα αυτής της απέχθειας μπορεί να εξηγηθεί και ο μεγάλος αριθμός λωβοτροφείων που αναφέρουν οι πατέρες της Εκκλησίας, αλλά και η ειδική μέριμνα όλων σχεδόν των βυζαντινών βασιλέων *«..εισέρχεται εις τα γηροκομεία των Κύφης και ρογεύει τους γέροντας και λωβούς και υποστρέφει εις παλάτιον..*[10]*»*, που πολλές φορές προσωπικά *«αλείμμασι τας σάρκας αυτών επιχρίων.»* προσέφεραν υπηρεσίες στους λωβούς, όπως λ.χ. στο λωβοτροφείο του Ζωτικού στην Κων/πολη. Μα και η σύζυγος του Μ. Θεοδοσίου η Πλακίλλα *«ήν λωβοίς και νοσούσιν οικείες χερσίν υπηρετούσα»* Βέβαια προοδευτικά το μέτρο ατόνησε σύμφωνα με όσα λέγει ο Χρυσόστομος

[5] Πιστεύεται ότι σε Ασκληπιεία της ρωμαϊκής περιόδου χορηγούσαν και δωμάτια σε ασθενείς μεταξύ των οποίων βρίσκονταν και ικέτες Βλ. πρχ. *Παυσανίας* 10.32.12

[6] Όπως ο Νικηφόρος Βλεμμύδης (1192-1272), είχε ασκήσει την ιατρική ακολουθώντας τα βήματα του πατέρα του πρίν γίνει μοναχός.

[7] Ο όρος *λωβός* και η αρρώστια *λώβη* όπως και ο όρος *κελεφός* και η αρρώστια *κελεφία* είναι βυζαντινοί (Φ. Κουκουλές, *Βυζαντινών Βίος και Πολιτισμός*, 6(Αθήνα 1955),σ.36. κάποιοι συγγραφείς την αναφέρουν ως *έφηλις*

[8] *PG*,87,3468

[9] *PG*,47,490, 56,128, 61,330.

[10] Πορφυρογέννητος , *Έκθεση βασιλείου Τάξεως*, 1,192.

στην Δ΄ Ομιλία του[11]. Σημαντικό κέντρο περίθαλψης λεπρών συναντάται και στο φιλανθρωπικό ίδρυμα του Μ. Βασιλείου τη Βασιλειάδα, που κτίστηκε με πρότυπο αυτό του Ευστάθιου επίσκοπου Σεβαστείας, αλλά και αυτό στο Αργυρώνιο στον Εύξεινο Πόντο. Πλέον σημαντικό είναι το αντίστοιχο της μονής του Παντοκράτορα στην Κων/πολη όπου σύμφωνα με το Τυπικό της *«..αδελφούς τινάς των κατεχομένων τη ιερά νόσω εβουλόμεθα έν τινι τόπω αφιερώσαι...»* όπου οικοδομήσαι Χαρακτηριστική είναι η αναφορά και η περιγραφή των χώρων και των παρεχομένων υπηρεσιών, στο *Τυπικό της μονής του Παντοκράτορος* του 12ου αι..Τέλος μια γυναικεία μονή του Αγίου Λαζάρου πιθανολογείται στη Βηθανία. Το μοναστήρι αυτό σώζεται περί το 867 μ.Χ., και αναφέρεται από τον προσκυνητή Bernard το Σοφό στο οδοιπορικό του.

Ένα από τα εντυπωσιακά παράδοξα του ασκητισμού της Ανατολής είναι ότι οι ασκητές ακολουθώντας τη θέση ότι η αρρώστια είναι η τιμωρία του θεού, απέφευγαν τα νοσοκομεία μέχρι και τον 7° αι. Αντίθετα τα κοινόβια τα οποία ξεκίνησαν ως χώροι καταφυγής κατέληξαν μετά από πολλές εντάσεις, να υποστηρίζουν και να υπηρετούν τους ασθενείς. Έτσι λ.χ. στη μονή του Ειρηναίου στην Κων/πολη από τα μέσα του 5ου αι. ο ηγούμενος Μάρκελλος, ίδρυσε νοσοκομείο και επεξέτεινε τις εγκαταστάσεις της για να μπορεί να εξυπηρετήσει τους πολυπληθείς αρρώστους. Στην Ιερουσαλήμ, ο Θεοδόσιος ο Καππαδόκης γνωστός ως Κοινοβιάρχης, προωθώντας έναν ιδιαίτερο τύπο μοναστηριού, έφυγε και επέκτεινε τη δράση έξω από την πόλη, έχοντας ως πρότυπο το αντίστοιχο του Μ. Βασιλείου, δημιουργώντας τρία νοσοκομεία ένα αποκλειστικά για τους μοναχούς, ένα για τους έχοντας οικονομική άνεση και ένα για τους φτωχούς. Αλλά και ο Άγιος Σάββας *«..έκτισεν μαγκιπείον και νοσοκομείον εν τη εν Ιερουσολύμοις λαύρα του μετακαλέσας δυο Ισαύρους αρχιτέκτονας»*. Ακολουθώντας την παράδοση αυτών τον 10° αι. ο Αθανάσιος Αθωνίτης στο Άγιον Όρος δημιούργησε νοσοκομείο στη μονή της Μεγίστης Λαύρας, στο οποίο μάλιστα και ο ίδιος περιποιόταν τους ασθενείς κοπιάζοντας μέσα στις δυσάρεστες οσμές.

Τον 7° αι. η Β. Αφρική κατακτάται από το Ισλάμ και η ανάπτυξη του μοναχισμού μεταφέρεται πλέον στην Ευρώπη.

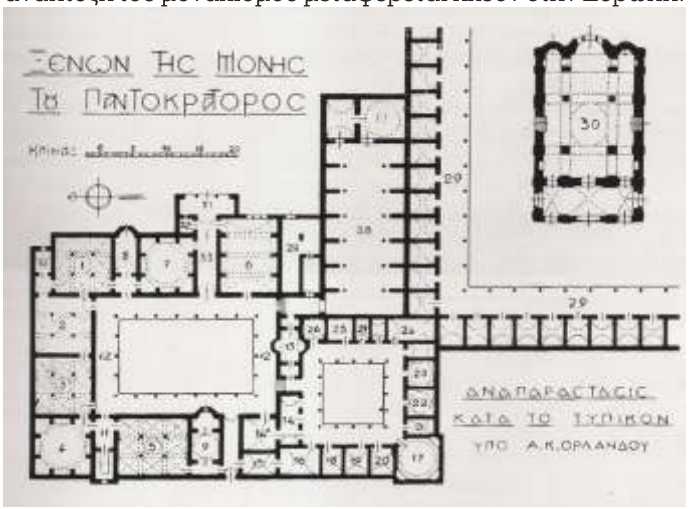

Οι Άραβες γνώριζαν την ιατρική σχολή που είχε ιδρύσει ο Χοσρόης και από εκεί αποφοίτησαν Άραβες ιατροί όπως ο *Αλ Χαρίφ ιμπν Χάλντα* την εποχή του Προφήτη. Το πρώτο νοσοκομείο στο Ισλάμ κτίστηκε την εποχή του *Αλ Ουαλίντ ιμπν Αμπντούλ Μάλικ*, το οποίο περιέθαλπε αποκλειστικά λεπρούς. Εκείνος διόρισε και πλήρωνε γιατρούς, για να φροντίζουν τους λεπρούς και εξέδωσε διαταγές που τους έθεταν σε καραντίνα, τους έδινε επιδόματα, αλλά δεν τους επιτρεπόταν η έξοδος. Σύντομα ιδρύονταν νοσοκομεία γνωστά ως *Μπαϊμαριστάν ή Ντουρ Αλ Μάρντα*, σε δύο τύπους: τα κινητά απλά μία σκηνή στην οποία φρόντιζαν τους τραυματίες κατά τις εκστρατείες[12] και τα σταθερά. Αυτά για στρατιωτικούς ή και για κρατούμενους υπήρχαν τόσο στις πρωτεύουσες όσο και στις μικρές πόλεις του Μουσουλμανικού κόσμου, κυρίως κοντά σε τζαμιά[13]. Υπήρχαν και δημόσια νοσοκομεία που χωρίζονταν σε δύο τμήματα: ένα για άντρες και ένα για γυναίκες, με πολλές πτέρυγες για κάθε είδος ασθένειας. Τα πλέον γνωστά είναι το *Αντάντι* στη Βαγδάτη του 976 μ.Χ. το *Νούρι* του 1154 και το *Μανσούρι* γνωστό ως *Καλαγούν* του 12ου αι. στη Δαμασκό, το νοσοκομείο του *Μαρακές* κ.ά.

Η επόμενη σημαντική μεταλλαγή στην πρακτική της φιλανθρωπίας που αφορά τη φιλοξενία εμφανίζεται στο 12° αι. Η αποκρυφιστική κίνηση του 12ου-13ου αι., η οποία συνιστούσε μια αντίδραση ενάντια στην παρακμή του μοναχικού ιδεώδους στις μονές, ανάγκασε τους μοναχούς να ασχοληθούν με τον αποστολικό λόγο στις αναπτυσσόμενες πόλεις. Το έλεος, η συμπόνια είχε αυξηθεί ιδιαίτερα από τον οίκτο και την οδύνη της αρρώστιας. Στις 14 Ιουλίου 1099 κατακτάται η Ιερουσαλήμ από τους σταυροφόρους. Μέσα στις αναγκαίες υπηρεσίες των Ιωαννιτών Ιπποτών είναι και η δημιουργία ξενώνα για τους προσκυνητές και τους αρρώστους και προγραμματίστηκε να δοθεί ως καταφύγιο στους ιππότες που ήταν πληγωμένοι, άρρωστοι ή πολύ γέροι για να επιστρέψουν στην πατρίδα. Σύμφωνα με μια άλλη παράδοση το 1118 ή, κατά τη μαρτυρία του χρονικογράφου Ιωάννη της Υπρ, το 1127-1128 ξενώνα ιδρύουν Γερμανοί προσκυνητές. Ο πάπας Κελεστίνος Β΄ το 1143, αποφάσισε την υπαγωγή του ιδρύματος και της αδελφότητας που είχε την ευθύνη της λειτουργίας του στο τάγμα των Ιωαννιτών.

Ως βασικό θεσμικό όργανο, ως ο λειτουργός του λεπροκομείου ή *Domus Leprosorum* καθιερώθηκε το σχετικά ασήμαντο τότε τάγμα του Αγίου Λαζάρου που συνδέεται και εξαρτάται από το πιο σημαντικό Τάγμα του Οσπιταλίου του Αγίου Ιωάννου στην Ιερουσαλήμ. Μέχρι το 1130 το Τάγμα του Αγίου Λαζάρου αυξάνει την παρουσία και επιρροή του στους Αγίους Τόπους. Το 1142 ο βασιλιάς Fulk του Ανζού δώρισε χώρο στην Ιερουσαλήμ για *«την εκκλησία του Αγίου Λαζάρου και το μοναστήρι των ασθενών που καλούνται miselli» (ταλαιπωρημένοι)*. Δημιουργείται σε χωριστό κτίριο, νοσοκομείο λεπρών όπου *«πρέπει πάντα να είναι υπό την κηδεμονία της Αποστολικής Έδρας και της προστασίας του αγίου Πέτρου»* από τους ιππότες, Hospitallers λίγο έξω από τα τείχη της πόλης *«μεταξύ του Πύργου Tancred και Πύλη Αγίου Στεφάνου»* κοντά στον Πανάγιο Τάφο, έχοντας ως πρότυπο τα ελληνικά νοσοκομεία που είχαν ήδη γνωρίσει, στο Βυζάντιο. Δεδομένου ότι η θέση του ήταν ανάμεσα στους ισλαμικά ιατρεία, είναι πολύ πιθανό οι ιδρυτές να επηρεάστηκαν και από το ισλαμικό *Μπαϊμαριστάν*. Άλλωστε αυτό βρισκόταν κοντά στο άσυλο των προσκυνητών για το οποίο ο Καρομάγνος είχε λάβει την διαβεβαίωση προστασίας των μουσουλμανικών χαλίφιδων. Σώζεται απεικόνισή του σε

[11] *PG*, 48,727

[12] Τα κινητά νοσοκομεία μπορούσαν να μετακινηθούν από χωριό σε χωριό σε περιοχές όπου δεν υπήρχε σταθερό νοσοκομείο. Κάποια από αυτά κατά την εποχή του Σελτζούκου Σουλτάνου Μαχμούτ ήταν τόσο μεγάλα που χρειάζονταν σαράντα καμήλες για να τα μεταφέρουν.

[13] Ο *Αλ Μακρίζι* μας λέει ότι όταν ο *Ιμπν Τολούν* έχτισε το περίφημο Τζαμί του στην Αίγυπτο, έκτισε στο πίσω μέρος ένα χώρο για το τελετουργικό κλείσιμο και ένα φαρμακείο που είχε κάθε είδους φάρμακο ή σκεύασμα.

χάρτη του 1717.

Η σφραγίδα της *Domus Leprosorum* δείχνει ιερέα που κρατά πατερίτσα και την επιγραφή *«Άγιος Λάζαρος της Ιερουσαλήμ»* και στην άλλη πλευρά λεπρό να κατέχει κουδούνι, το πρόσωπό του καλύπτεται από στίγματα και την επιγραφή *«Η σφραγίδα του λεπρού»*. Σε αντίθεση με τους τροφίμους του νοσοκομείου που διοικείται από το Τάγμα του Αγίου Ιωάννη όσοι φρόντιζαν τους λεπρούς στο λεπροκομείο καταδικάστηκαν σε διαρκή απομόνωση από τον έξω κόσμο. Τέτοιος ήταν ο βαθμός της απομόνωσης που επιβλήθηκε στους λεπρούς ώστε σχολιάστηκε στην Γ΄ Σύνοδο του Λατερανού του 1179, *«Παρά το γεγονός ότι οι Απόστολοι λέει ότι πρέπει να δώσουμε μεγαλύτερη τιμή για τα μέλη μας πιο αδύναμες, ορισμένες κληρικοί, ζητούν ό, τι είναι δικό τους και δεν τα πράγματα του Ιησού Χριστού, δεν επιτρέπουν λεπρών, που δεν μπορούν να κατοικήσουν με τα υγιή ή να έρθουν στην εκκλησία μαζί με άλλους, να έχουν τα νεκροταφεία τους τις εκκλησίες ή / και να βοηθηθούν από το υπουργείο των ιερέων δική τους. Επειδή αναγνωρίζεται ότι αυτό απέχει πολύ από τη χριστιανική ευσέβεια, εμείς διάταγμα, σύμφωνα με την αποστολική φιλανθρωπία, ότι, όπου τόσοι πολλοί συγκεντρώθηκαν κάτω από ένα κοινό τρόπο ζωής που θα είναι σε θέση να καθιερώσει μια εκκλησία για τον εαυτό τους με ένα νεκροταφείο και χαιρόμαστε για την ιερέας το δικό τους, πρέπει να τους επιτραπεί να τα έχετε χωρίς αντίφαση. Αφήστε τους να φροντίζουν, ωστόσο, για να μην βλάψει με οποιονδήποτε τρόπο την τοπικιστική δικαιώματα των καθιερωμένων εκκλησιών. Για δεν θέλουμε ότι αυτό που είναι να τους χορηγηθεί το σκορ της ευσέβειας πρέπει να οδηγήσει σε βλάβη σε άλλους. Επίσης, δηλώνουν ότι δεν θα πρέπει να υποχρεωθούν να καταβάλουν δέκατα για τους κήπους τους ή το βοσκότοπο των ζώων»*.

Το Τάγμα του Αγίου Λαζάρου, μαζί με άλλους σταυροφόρους, μετέφερε την έδρα του στο φρούριο Arce, έξω από τα τείχη της πόλης, όπου κατείχε το νοσοκομείο και το μοναστήρι του. Τα κτίρια ενσωματώθηκαν και οι ιππότες Lazarite συνέχισαν να διακονούν λεπρούς και να υπηρετούν ως στρατιωτικοί στην υπεράσπιση των Αγίων Τόπων. Στις 11 Απριλίου 1254, οι Λαζαριστές επιβεβαιώνονται ως Hospitaller και Στρατιωτικό Τάγμα, σύμφωνα με τον κανόνα του Αγίου Αυγουστίνου. Το 1255 ο Πάπας Αλέξανδρος Δ΄ έκανε λόγο για *«μονή των ευγενών, των ενεργών ιπποτών και άλλων υγιών και λεπρών, για τους σκοπούς της προστασίας από τους εχθρούς της χριστιανοσύνης»*. Το 1259, ο Mathioy Paris περιέλαβε τους Lazarites μεταξύ των *«υπερασπιστών της εκκλησίας»* κατά τη μάχη στην Acre και το 1265 απαιτούσε όπως όλα τα νοσοκομεία λεπρών να τεθούν υπό την εποπτεία του Τάγματος του Αγίου Λαζάρου. Αναφορά για ιπποτικό νοσοκομείο υπάρχει και για την πόλη Aqua Bella λίγα χιλιομ. από την Ιερουσαλήμ.

Τελικά, η πίστη στην ενσάρκωση του Λόγου του Θεού οδηγεί στην ανακάλυψη των σωματικών πράξεων του ελέους ως μια ευδιάκριτη καταρχήν ανθρώπινη και στη συνέχεια χριστιανική συμπεριφορά. Καθοδηγεί τους μοναχούς του για να ψάξουν για τη φρόνηση της καρδιάς, να γίνουν μάρτυρες μέσω του οίκτου με το Λόγο. Κλείνοντας θα λέγαμε ότι η παρουσία ιπποτικών νοσοκομείων στο χώρο της Ελληνολατινικής Ανατολής αποσκοπούσε κατά κύριο λόγο στη κάλυψη αναγκών που δημιουργήθηκαν με την έλευση και εγκατάσταση των Σταυροφόρων. Βεβαίως ως ο βασικός θεσμός αυτών, συνιστούσαν και επιχειρήσεις ιδιαίτερα προσοδοφόρες. Πάντοτε αποτελούσαν τη βασική αφορμή και για τη δημιουργία μονιμότερων ερεισμάτων, πάνω σε ένα γενικότερο πλέγμα εμπορικών και προσκυνηματικών δρόμων. Ταυτόχρονα εξασφαλίζοντας δωρεές σε φέουδα, χρήματα και αγαθά από ευγενείς και βέβαια ανθρώπινο δυναμικό για τις τάξεις τους.

Στέλ. Μουζάκης
Ερευνητής Ιστορίας Πολιτισμών
e-mail: stelmouzakis@hotmail.gr

ΜΙΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΚΟΡΑΚΑ

Μας ξεθάρρεψε το ωραίο διάφανο πρωινό, ν' αποτολμήσουμε μια χειμωνιάτικη εκδρομή. Η παρέα συναγμένη, περιμένει το πρόσταγμα της κινήσεως. Ο καθένας έρριξε πισώπλατα το δισάκκι του με το πρόχειρο φαί της ημέρας. Δυό – τρεις νόμισαν καλό να πάρουν και τα τουφέκια τους. Ξεπερνώντας τις ρούγες του χωριού, συναντούμε κάπου, κανένα ξωτάρη, που προθυμοποιείται να μας χαρίση την πρόσχαρη καλημέρα του. Ακόμη φωτισμένα τα παράθυρα. Ξαφνιασμένος κανένας μανδρόσκυλλος, ξεπετιέται να μας γαυγίση υπόκωφα, μακρυσμένα.

Η πρωινή ψύχρα μας κεντάει διαβολεμένα, και μας κάνει να τυλιχτούμε περισσότερο στις χωριάτικες "γούνες" μας. Είνε οι μάλλινες κάπες με την "κατσούλα". Βιαστικά περπατώντας αφήνουμε πίσω μας το χωριό, ξεπερνούμε τ' όμορφο κοντινό εξωκκκλήσι της αγ. Αικατερίνης, και μπαίνουμε στον ίσιο καρρόδρομο του αγ. Ιωάννου του Κορακά. Ο ήλιος αγωνίζεται να ξεγλυστρίση από την καταχνιά της Πεντέλης.

Δεξόζερβά μας πευκόφυτοι λόφοι και, μακρύτερα, τα μεγάλα βουνά. Κι ανάμεσό τους εμείς προχωρούμε, βιαστικά πάντοτε, ξεπερνώντας ένα ρεματάκι. Η χειμωνιάτικη ρεματιά μας χτυπάει κατά πρόσωπο, αλλά η καρδιά μας δεν τουρτουρίζει πειά. Δρόμος αυτός που πήραμε. Η ρόδινη άχνα πλέκει στο υφάδι της, στ' ακροκλώναρα των πεύκων, ενώ οι κορφές των μακρυνών βουνών ύποπτα ασπρογαλιάζουν.

Ο δροσαγέρας σφυράει το σιγαλό σκοπό του, στα κλαριά των βελανιδιών και των πεύκων. Τα πουρνάρια και τα σχίνα εδώ στις δόξες των κατακλύζουν τα πρανή των λοφίσκων. Κι ο δρόμος εξακολουθεί να εκτείνεται ανάμεσό τους. Πότε - πότε τ' απότομο φτεράκισμα του κόσσυφα μεσ' από τα σχίνα μας ξαφνίζει. Τρυπώνει ο κόσσυφας τώρα στα σχίνα, γιατί εκεί βρίσκει την τροφή του. Ο "καρποσχίνος" είνε αυτή την εποχή, η καλύτερη τροφή του κόσσυφα και της τσίχλας...Μπαμ – μπουμ... Οι κυνηγοί της παρέας. Αποτυχία!!... Ωραία, φωνάζει η απαραίτητη δεσποινίς της παρέας, θέλουν κι αυτά να χαρούν τη ζωή. Ο ήλιος μεγαλοπρεπής χρυσώνει τώρα ολόγυρά μας τη Φύσι, και μεις φαιδροί, περπατούμε κάτω από τα πεύκα, στο χλοϊσμένο δρόμο. Κάποιος ανυπόμονος της παρέας ρωτάει αν θα περπατήσουμε πολύ ακόμη. Λίγος δρόμος μας έμεινε. Είνε μιαμιση ώρα περασμένη που κινήσαμε από την Μάνδρα, και να, που απ'τα ξανοιγμένα πεύκα, μας ασπρίζει ο μικρός μαρμάρινος σταυρός του εξωκκλησιού. Λίγο ακόμη και μπρος μας εκτείνεται το μικρό σπαρμένο λεκανοπέδιο. Ως πενήντα –εξήντα στρέμματα χωράφια σπαρμένα από τους χωριάτες. Στην άκρη του μικρού λεκανοπεδίου διάλεξαν οι πρόγονοι μας να χτίσουν το εξωκκλήσι του Άη-Γιαννιού. Ασβεστοχρισμένο, καθάριο, μαντρωμένο, περιποιημένο χωριάτικα το εξωκκλήσι. Φρόντισαν οι νεώτεροι να το πλακοστρώσουν μέσα, και μεγάλο ευτύχημα να μην ασπρίσουν την παλαιότατη αγιογραφία του. Γιατί ο άγ. Ιωάννης ο "Κορακάς" δεν έχει ούτε ένα κομματάκι τοίχου χωρίς αγιογραφία παλιά. Μπαίνεις από μια

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Ὑπογραφή κατόχου δελτίου

Ὄνομα: Ἄλέυος
Ἐπώνυμο: Φράγκος
Ὄνομα πατέρα: Παναγιώτης
Ἀριθ. μητρ. ἐγγραφῆς: 136
Ἀθήνα 22 Ἰανουαρίου 1944

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ — Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ 1942

χαμηλή νοτινή πορτίτσα και βρίσκεσαι αμέσως σε ένα είδος στοάς.

Δύο μεγάλες κάμαρες ξεχωρίζουν την στοά από τον κυρίως χώρον της εκκλησίας. Το ιερό του, μικρό, εικονογραφημένο και αυτό μέσα, με την μικρή του άγια Τράπεζα χτισμένη στον τοίχο. Έχει και τρούλο, αλλά χωρίς παντοκράτορα, με μόνον τους ευαγγελιστάς, που ζωγράφισαν τώρα, τελευταία. Η αγιογραφία της στοάς παριστάνει σχεδόν ότι και εις της Φανερωμένης. Μεσημβρινά τον Παράδεισον με τον Άγγελον φύλακα της πύλης και τους χορούς των αγίων με επί κεφαλής τον Ιησούν Χριστόν, βορεινά δε, την Κόλασιν προσωποποιουμένην με μεγαθήριον όφιν, εκβάλλοντα από του στόματος θάλασσαν φλογών, επάνω εις την οποίαν αρμενίζουν μικρές βάρκες με πλήθη αμαρτωλών, προπεμπομένων εις το στόμα του θηρίου υπό δαιμόνων - δελφίνων. Εις τον κυρίως χώρον της εκκλησίας παριστάνονται διάφοροι άλλοι άγιοι Χριστιανικού εορτολογίου, εις δε το τέμπλον, δεξιά μεν ο Χριστός, αριχερεύς καθήμενος, αριστερά δε, ο άγ. Ιωάννης κρατών εις την χείρα το πινάκιον της κεφαλής του. Εορτάζει η εκκλησία αυτή την αποτομήν της κεφαλής του αγ. Ιωάννου στας 29 Αυγούστου. Εις τα χρώματα των εικόνων κυριαρχεί το ανοικτόν κόκκινον. Η χρωστική των ουσία φαίνεται απλή νερομπογιά, αλλά πρέπει να είνε ανακατεμένη και με άλλη πάστα, διότι αν και πέρασαν τόσα πολλά χρόνια, ελάχιστα έχει φθαρή από την φυσικήν υγρασίαν η όλη εικονογραφία. Μόνον ο Ιησούς και ο άγ. Ιωάννης του τέμπλου και μερικοί εκ των Αγίων φέρνουν ίχνη βανδαλισμών, κατά πάσαν πιθανότητα των Τούρκων. Διότι πρέπει να λέγεται ότι το εξωκκλήσι αυτό έχει την πλήρη ιστορίαν του. Απολύτως εξακριβωμένος δεν είνε ο χρόνος της κτίσεώς του, αλλά φέρεται εν παραδόσει ως κρισθέν προ 4 ½ όλων αιώνων. Τούτο άλλως τε επεβεβαίωσεν όμιλος περιηγητών, ελθόντων επίτηδες πρό τινων ετών προς επίσκεψίν του, ως αναγραφόμενον εις τα περιηγητικά των βιβλία. Βέβαιοι είνε ότι η εκκλησία αυτή εχρησίμευε προς συγκέντρωσιν των κατοίκων των γύρω ορεινών συνοικισμών, δαπάνη των οποίων, επόμενον, και είχε κτισθή. Διότι, ορεινούς συνοικισμούς απετέλουν ο Κορακάς, εις την περιφέρειαν του οποίου έχει κτισθή η εκκλησία, ο απέναντι αυτού προς Νότον συν/μός της Λεκάνεζας, επέχων μόλις δέκα λεπτά, και ο συν/μός Φούρθε, απέχων προς βορράν και μέσα εις το δάσος περί το έν τέταρτον της ώρας. Οι αδέσποτοι αυτοί πληθυσμοί φεύγοντες τον ζυγόν των Τούρκων, κατέφευγον εις τα απρόσιτα αυτά μέρη, συγκεντρούμενοι από τα ποίμνιά των και την καλλιέργειαν των ολίγων λεκανοπεδίων της περιφερείας αυτής. Ανάγκη λοιπόν, οι άνθρωποι αυτοί να συνεννοούντο μεταξύ των και, διά μίαν ακόμη φοράν εθαυματούργησεν η θρησκευτική πίστις των αμορφώτων αυτών ανθρώπων και τους διεφώτισε να συνέρχωνται εις πνευματικήν συγκέντρωσιν κάτω από την στέγην του υγρού εξωκκλησιού, όπως διατηρήσουν αλώβητα το αίσθημα της χριστιανικής πίστεως και το αίσθημα της επανακτήσεως της ελευθερίας. Και, μόνον όταν ο Ελληνισμός ανέπνευσεν, οι ευλαβείς αυτοί αετοί πάλιν συναχτήκαν και ομαδικά κατέβηκαν να χτίσουν το νέο χωριό της Μάνδρας.

Τώρα μόνον σώζονται χαλάσματα των ετών, οι γκρεμισμένες καλύβες και κάπου – κάπου κανένας αιωνόβιος γέρος, που αναθυμάται, να μας ειπή τις παλαιές αυτές ιστορίες.

Με την περιεργασία του εξωκκλησιού και των γύρω τοπίων, πέρασε η ημέρα και ο μεσημεριάτικος ήλιος, αν και

χειμωνιάτικος, μας ζεσταίνει αρκετά, που μας κάνει να ξαπλωθούμε στην αυλή του εξωκκλησιού και ν' απολαύσουμε τη θαλπωρή του. Αρχίζουμε να τρώμε, ενώ δίπλα, στα κλωνάρια του χιλιόχρονου πουρναριού, που σκιάζει όλη σχεδόν την αυλή, καπάδια στρουθιών και σπίνων έχουν στήσει τ' αμέριμνα τραγούδια των. Άξιο να μνημονευθή είνε και το πουρνάρι αυτό, που μεγαλύτερό του δεν έχω ιδή ως τώρα. Δεν μπορώ να ξεχωρίσω ποιο είνε το παλαιότερο: το εξωκκλήσι ή το πουρνάρι; Εδώ και λίγα χρόνια πέθανε εκεί κι ένας καλόγερος. Ξένος ήταν, και ζήτησε να τον θάψουν πίσω από το ιερό βήμα. Σεβάστηκαν τη θέλησί του και τώρα ένας φτωχικός τάφος βρίσκεται κάτω από το πουρνάρι. Ένας διαβάτης, αυτοσχέδιος γλύπτης, θέλησε να χαράξη σε μια πέτρα λίγα γράμματα κι ένα σταυρό. Ο σταυρός ξεχωρίζει, τα γράμματα κακογραμμένα δύσκολα διαβάζονται.

Έχει γείρει πειά η μέρα και ανήσυχα βλέπουμε να κατεβαίνουν απ' τα ψηλά βουνά αριά σύγνεφα, προμάντεμα βροχερής νύχτας. Βιαστικά μαζέψαμε τα πράγματά μας και παίρνουμε πάλι τον ίδιο δρόμο, που θα μας φέρει πίσω στο χωριό. Πότε – πότε γυρίζει κανένας μας, να ξανοίξη μέσ' απ' τα κλαριά των πεύκων το μικρό μαρμάρινο σταυρό του τρούλου, που τον χαϊδεύουν οι στερνές ηλιαχτίδες, ενώ αθέλητα ο νους του φτερουγάει στο φτωχικό τάφο, που βρίσκεται πίσω από το ιερό βήμα, κάτω από το αιωνόβιο πουρνάρι.

Και τώρα, τελειώνοντας, ελπίζω η αφήγησί μου αυτή να κινήση την προσοχήν και το ενδιαφέρον αρμοδίου τινός ασχολουμένου περί τα θρησκευτικά αρχαιολογικά μας κειμήλια.

Αλέκος Φράγκος

[Δημοσιεύτηκε στο ***"Περιοδικόν Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαιδείας"*** αρ. φύλλου 170 της **17ης Φεβρουαρίου 1929**. Κατά την αντιγραφή ακολουθήθηκε η ορθογραφία του πρωτοτύπου με αναγκαστική εξαίρεση τους τόνους, τα πνεύματα και τις υπογεγραμμένες]

ΠΑΙΔΙΑ & ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Πώς περνούν το χρόνο τους τα παιδιά μετά τον παιδικό σταθμό ή το σχολείο; Πριν κάποια χρόνια έπαιζαν στις γειτονιές και στις αυλές με τους φίλους τους. Αντιθέτως σήμερα ξοδεύουν αρκετό χρόνο μπροστά στην τηλεόραση, ακολουθώντας παθητικά τις προτάσεις της ή καταναλώνουν ατελείωτες ώρες αγκαλιά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ή τα κινητά τους.

Η παθητικότητα, η αντικοινωνικότητα, ακόμα και ο κίνδυνος της παχυσαρκίας είναι μερικοί από τους κινδύνους που διατρέχουν όσο σπαταλάνε έτσι το χρόνο τους. Δίνοντας στο παιδί τη δυνατότητα να κάνει μαθήματα μουσικής, ζωγραφικής, κολύμβηση ακόμα και να φροντίσει κάποιο κατοικίδιο, του προσφέρουμε κάτι πολύ περισσότερο από μια απλή απασχόληση για τον ελεύθερό του χρόνο. Πρόκειται για μια γνωστική εμπειρία η οποία θα συμβάλλει στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων κάθε παιδιού ανάλογα με τις κλίσεις του.

Πώς όμως γίνεται η επιλογή της δραστηριότητας που ταιριάζει στο κάθε παιδί; Αντί να κάνουμε δοκιμές και πειράματα, προτού αποφασίσουμε ποια δραστηριότητα θα επιλέξουμε, θα πρέπει να εξοικειώσουμε το παιδί με τις διάφορες δραστηριότητες που θα μπορούσε να παρακολουθήσει: να το πάμε σε έναν αγώνα μπάσκετ ή σε μία συναυλία, να παρακολουθήσουμε μαζί μια συναυλία ή μία θεατρική παράσταση, να επισκεφτούμε μαζί του το εργαστήριο ενός κεραμοποιού ή να του δώσουμε την ευκαιρία να συνομιλήσει με παιδιά πουασχολούνται με πολεμικές τέχνες. Μπορούμε να συζητήσουμε μαζί του τους λόγους που το ελκύουν περισσότερο σε μια δραστηριότητα και όχι σε κάποια άλλη. Να το βοηθήσουμε να εξετάσει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της κάθε επιλογής: τη δυνατότητα ψυχαγωγίας, την απαιτούμενη εβδομαδιαία απασχόληση, τις ασκήσεις που θα κάνει, την απόσταση από το σπίτι κ.α. Προτού αποφασίσουμε σε ποια δραστηριότητα θα προσανατολίσουμε το παιδί, προσπαθούμε να εξετάσουμε τις κυρίαρχες πτυχές του χαρακτήρα του και της σωματικής και ψυχολογικής δομής του. Για παράδειγμα, ένα παιδί σκανταλιάρικο και ορμητικό ίσως χρειάζεται να ασχοληθεί με μια πολεμική τέχνη που θα το διδάξει πώς να ελέγχει τη ζωηρότητα του. Ενώ ένα παιδί ζωηρό και εσωστρεφές θα μπορέσει να απελευθερώσει τα συναισθήματά του μέσα από ένα τμήμα υποκριτικής.

Στην διαδικασία επιλογής μιας δραστηριότητας δεν πρέπει να δεσμευόμαστε από αυτά που εμείς πιστεύουμε ότι είναι τα σωματικά χαρακτηριστικά ή οι κλίσεις του παιδιού. Μπορεί να ανακαλύψουμε απροσδόκητα χαρίσματα στο παιδί μας. Επίσης προσπαθούμε να αφήσουμε κατά μέρος τις φιλοδοξίες ή τις νοσταλγίες μας και να αξιολογήσουμε αντικειμενικά τις ικανότητες και τις κλίσεις του. Βοηθάμε λοιπόν το παιδί να αποφασίσει και το καθοδηγούμε, λαμβάνοντας υπόψη μας τις επιθυμίες του, τις συνήθειες, το χαρακτήρα του αλλά και τα γνωστικά αντικείμενα που θα μπορέσουν να εμπλουτίσουν τη ζωή του.

Α.Ι.Κ.

ΜΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ

Το παρακάτω εκπαιδευτικό πρόγραμμα που απευθύνεται κυρίως σε μαθητές του Νηπιαγωγείου και των τριών πρώτων τάξεων του Δημοτικού, βασίζεται και αξιοποιεί τις επιθυμίες και τις εμπειρίες των παιδιών αναφορικά με το οικογενειακό πλαίσιο. Όπως δε σε όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματά μας, ξεκινά από την επίγνωση ότι τα λογοτεχνικά κείμενα είναι ανεξάντλητα.

Συγκεκριμένα, ερέθισμα και επίκεντρο αυτού του προγράμματος συνιστούν τα εφτά κεφάλαια του Β' μέρους του βιβλίου «Μετά τον Μικρό Πρίγκιπα» (Συγγραφέας: Ελένη Α. Ηλία, Εικονογράφηση Λήδα Βαρβαρούση, εκδ. Ηριδανός). Σε αυτά εμφανίζονται αφενός το πρωταγωνιστικό πρόσωπο του παραπάνω έργου, το Κοριτσάκι, και αφετέρου τα δευτερεύοντα πρόσωπα που σύμφωνα με την αφηγηματική υπόθεση, κατοικούν διαδοχικά στο σπίτι όπου ανήκει ο κήπος με τον οποίο είναι συναισθηματικά συνδεδεμένο το Κοριτσάκι. Στο έργο διαγράφονται ευδιάκριτα τα αρνητικά χαρακτηριστικά των δευτερευόντων αυτών προσώπων, εξαιτίας των οποίων ο κήπος σταδιακά καταστρέφεται, γεγονός που οδηγεί το Κοριτσάκι σε απόγνωση.

Το πρόγραμμα συνιστά μια πρόκληση για τους συμμετέχοντες, καθώς προτείνει και προϋποθέτει την ανατροπή της αφηγηματικής πλοκής. Στο έργο το Κοριτσάκι είναι ταυτισμένο με τον κήπο, οπότε βρίσκεται «απέναντι» σε όσους τον καταστρέφουν. Ωστόσο στο πλαίσιο του προγράμματος, οι συμμετέχοντες μαθητές καλούνται να εντάξουν το Κοριτσάκι σε μία από τις οικογένειες που παρουσιάζονται στο έργο, ώστε μέσα από την αλληλεπίδραση μεταξύ τους, να επιδιωχθεί η κοινή ευτυχία.

Μεταξύ όλων των προσώπων και των τύπων των οικογενειών που παρουσιάζονται, κάθε παιδί έχει τη δυνατότητα να επιλέξει μόνον έναν, εκείνον με τον οποίο θεωρεί ότι το Κοριτσάκι θα συμβίωνε αρμονικότερα. Χωρίς να αγνοηθούν οι άσχημες ιδιότητες που διακρίνουν τα δευτερεύοντα πρόσωπα του έργου, παράλληλα θα αναζητηθούν, θα αναδειχθούν ή θα επινοηθούν από τα παιδιά, θετικά στοιχεία στους χαρακτήρες αυτών των προσώπων, προκειμένου αυτά να αξιοποιηθούν σε αφηγήσεις με θέμα την οικογενειακή ζωή που θα βιώσει κοντά τους το Κοριτσάκι.

Στο σημείο αυτό καταγράφουμε επιγραμματικά όλες τις περιπτώσεις οικογενειών ή μεμονωμένων προσώπων που εμφανίζονται στο έργο, με βάση την αρίθμηση του κεφαλαίου όπου τα συναντάμε:

Α) Το ζευγάρι των ηλικιωμένων που ο φόβος για τη ζωή τους, τους εμποδίζει να απολαύσουν τις ομορφιές του κήπου (κεφ. Φόβος, σσ. 25-26)

Β) Το νεότερο ζευγάρι που ο εγωισμός και ο μεταξύ τους ανταγωνισμός το οδηγεί σε καταστροφικά αποτελέσματα (κεφ. Οι παντογνώστες, σσ. 27-29)

Γ) Η οικογένεια με τις τρεις κόρες, ο πατέρας των οποίων, δέσμιος των παιδικών του τραυμάτων, επιδιώκει να δημιουργεί στους άλλους προβλήματα, προκειμένου να νιώθει σημαντικός και δυνατός (κεφ. Ασήμαντος, σσ. 30-32)

Δ) Η μόνη γυναίκα με την άψογα φροντισμένη εμφάνιση και το πλήθος των ενασχολήσεων και δραστηριοτήτων, που δεν της επιτρέπουν να φροντίζει το περιβάλλον όπου ζει (κεφ. Η Πολυάσχολη, σσ. 33-34)

Ε) Η οικογένεια με τους δίδυμους γιους, που είναι απόλυτα εξαρτημένη από την τεχνολογία των οθονών, αγνοώντας παντελώς το φυσικό κόσμο (κεφ. Άνθρωποι με Οθόνες, σσ. 35-36)

Στ) Η οικογένεια με τη μικρή μοναχοκόρη, που έχουν ως μοναδικό σκοπό στη ζωή τους να καταναλώνουν προϊόντα, με συνέπεια ο κήπος τους να μετατραπεί σε σκουπιδότοπο (κεφ. Καταναλωτές, σσ. 37-39)

Ζ) Ο άντρας που επιθυμώντας τη διασημότητα με κάθε τίμημα, δεν διστάζει να θυσιάσει το καθετί, για να την επιδιώξει (κεφ. Διάσημος, σσ. 40-43)

Στόχοι:

- Στους σημαντικότερους στόχους του προγράμματος περιλαμβάνεται η δυνατότητα των παιδιών να σκέφτονται, να κρίνουν, να επιλέγουν και να υποστηρίζουν την επιλογή τους, καθώς καλούνται να εντάξουν το Κοριτσάκι σε μία συγκεκριμένη οικογένεια, βασίζοντας την επιλογή τους σε παράγοντες που τα ίδια επιθυμούν (για παράδειγμα, την ύπαρξη ενδεχομένως άλλων παιδιών στην οικογένεια αυτή ή το φύλο των εν λόγω παιδιών, τις δραστηριότητές τους, τις σχέσεις μεταξύ των μελών της, τον τρόπο ζωή τους κ. ο. κ.)
- Ο προβληματισμός και η συνειδητοποίηση των στοιχείων που καθιστούν μια οικογένεια κατάλληλη και επιθυμητή για ένα παιδί.
- Η συνεργασία μεταξύ των παιδιών επιδιώκεται να αναπτυχθεί καθώς θα αφηγούνται σε υποομάδες αναφορικά με τη ζωή για το Κοριτσάκι στην οικογένεια που θα επιλέξουν.
- Η λεκτική ανάπτυξη και ειδικότερα η καλλιέργεια της αφηγηματικής ικανότητας επιδιώκεται να επιτευχθούν επίσης μέσα από τις σχετικές αφηγήσεις.
- Η καλλιέργεια της δημιουργικής σκέψης των μαθητών, καθώς οι πληροφορίες για το Κοριτσάκι και τα υπόλοιπα αφηγηματικά πρόσωπα του έργου αξιοποιούνται δημιουργικά κατά την απόδοση της νέας του οικογένειας.
- Η καλλιέργεια της δημιουργικής εικαστικής έκφρασης των μαθητών, καθώς παράγουν ατομικές ζωγραφιές που χρησιμοποιούνται ως σύμβολα και εικονογραφούν τις ομαδικές ιστορίες των συμμαθητών τους.
- Για το Νηπιαγωγείο ειδικότερα, η κατανόηση της σύνδεσης ανάμεσα στον προφορικό και το γραπτό λόγο, της ιδιότητας του γραπτού λόγου να αναπαριστά τον προφορικό, επιδιώκεται καθώς ο δάσκαλος καταγράφει τις ομαδικές αφηγήσεις.
- Επίσης για το νηπιαγωγείο, επιδιώκεται η εξοικείωση με τα αριθμητικά σύνολα και τα αριθμητικά σύμβολα, καθώς ο αριθμός των παιδιών που επιλέγουν την ίδια οικογένεια για το Κοριτσάκι και κατά συνέπεια περιλαμβάνονται στην ίδια υποομάδα, καθορίζει με ποια σειρά η κάθε υποομάδα θα αφηγηθεί την ιστορία της.
- Η εξοικείωση με το λογοτεχνικό φαινόμενο επιδιώκεται μέσα από την ανάγνωση των αποσπασμάτων του κειμένου που αναφέρονται στα πρόσωπα, ανάμεσα στα οποία θα επιλεγεί η νέα οικογένεια για το Κοριτσάκι.

Μεθόδευση:

Σε εμφανή σημεία της αίθουσας βρίσκονται αναρτημένα με μορφή αφισών, αντίγραφα σκίτσου με το Κοριτσάκι καθισμένο στην κούνια, από την εικονογράφηση της Λήδας Βαρβαρούση. Επάνω στις αφίσες με το σκίτσο έχουν γραφτεί με κόκκινο μαρκαδόρο οι λέξεις «Μια οικογένεια για το Κοριτσάκι». Με αυτήν την ενέργεια επιδιώκεται να κεντρίσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών της τάξης όπου πραγματοποιείται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ώστε να ενδιαφερθούν αβίαστα για το Κοριτσάκι που απεικονίζεται στο σκίτσο και για το νόημα της αναγραφόμενης φράσης.

Όταν τα ίδια τα παιδιά εκφράσουν τη σχετική απορία, θα επιδιώξουμε αρχικά μία χαλαρή συζήτηση για τους λόγους που θεωρείται σκόπιμο κάθε μικρό παιδί να μεγαλώνει σε μια οικογένεια. Στη συνέχεια θα ανατρέξουμε στις σελίδες του βιβλίου «Μετά τον Μικρό Πρίγκιπα», ώστε να γνωρίσουν το Κοριτσάκι της αφίσας και θα προτείνουμε την επιλογή μιας οικογένειας γι' αυτό ανάμεσα από τις «διαθέσιμες» στο περιβάλλον του. Της οικογένειας εκείνης που τα εμπνέει καλύτερα, που την θεωρούν περισσότερο οικεία προς το κοριτσάκι, που εκτιμούν ότι έχει τις περισσότερες πιθανότητες και προϋποθέσεις να του προσφέρει την ευτυχία.

Στη συνέχεια διαβάζουμε τα κεφάλαια του δεύτερου μέρους του έργου και για το καθένα όλοι οι μαθητές καλούνται να ζωγραφίσουν μία εικόνα που να το χαρακτηρίζει. Οι ζωγραφιές αυτές θα λειτουργήσουν ως σύμβολα των προσώπων στα οποία το αντίστοιχο κεφάλαιο αναφέρεται. Όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία των συμβόλων, έρχεται η στιγμή που κάθε μαθητής θα επιλέξει την οικογένεια που επιθυμεί για το Κοριτσάκι. Ο δάσκαλος προσκαλεί διαδοχικά τους μαθητές του να δηλώσουν την προτίμησή τους σε κάποια από τις οικογένειες, επιλέγοντας τις αντίστοιχες ζωγραφιές. Οι υποομάδες που θα προκύψουν με βάση τις προτιμήσεις των παιδιών στις διάφορες οικογένειες, θα αφηγηθούν τις σχετικές ιστορίες, διαδικασία που συνιστά την κορύφωση του εν λόγω εκπαιδευτικού προγράμματος. Όσα παιδιά έχουν επιλέξει την ίδια οικογένεια για το Κοριτσάκι, συνιστούν μία υποομάδα η οποία θα αφηγηθεί συλλογικά τη ζωή για το κοριτσάκι μέσα στην οικογένεια αυτή. Κάθε αφήγηση θα εικονογραφηθεί από το σύνολο των μαθητών. Οι ζωγραφιές που αποδίδουν τις παιδικές αφηγήσεις της οικογενειακής ζωής για το Κοριτσάκι, θα συσχετιστούν με τις αντίστοιχες ζωγραφιές των διαφορετικών οικογενειών πριν το Κοριτσάκι ενταχθεί σε αυτές. Έτσι, αβίαστα οι μαθητές θα προβούν σε συγκρίσεις. Η σειρά με την οποία κάθε υποομάδα θα αφηγηθεί τη ζωή για το κοριτσάκι, θα προκύψει από τον αριθμό των παιδιών που την αποτελούν. Θα προηγηθούν οι πολυπληθέστερες υποομάδες και σε περίπτωση ισοψηφίας κάποιων, η προτεραιότητα θα προκύψει από κλήρωση.

Αν κάποια οικογένεια επιλεγεί για το Κοριτσάκι από έναν μόνο μαθητή, η σχετική αφήγηση θα είναι ασφαλώς ατομική. Υπάρχει αφενός το ενδεχόμενο όλες οι οικογένειες να επιλεγούν από κάποιον ή κάποιους μαθητές, οπότε θα έχουμε ισάριθμες αφηγήσεις με τα κεφάλαια του β΄ μέρους του βιβλίου. Ωστόσο οι παιδικές αφηγήσεις θα μπορούσε να είναι λιγότερες από τα κεφάλαια του έργου, αν δεν επιλεγούν κάποιες οικογένειες για το Κοριτσάκι από κανέναν μαθητή.

Χρονοδιάγραμμα:

Για την έναρξη του προγράμματος δίνεται όσο χρονικό διάστημα χρειαστεί μέχρι τα παιδιά να ενδιαφερθούν για την αφίσα. Επίσης, η
συζήτηση για τις μορφές, την οργάνωση, τις ιδιότητες του θεσμού της οικογένειας, όπως τα παιδιά τα αντιλαμβάνονται, θα διαρκέσει όσο επιτρέψει το ενδιαφέρον τους για το θέμα και η διάθεσή τους να προβούν σε σχετικές τοποθετήσεις. Στη συνέχεια, για την ανάγνωση των κεφαλαίων όπου βασίζεται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και τις αντίστοιχες ζωγραφιές που θα χρησιμοποιηθούν ως σύμβολα, υπολογίζεται ότι θα απαιτηθεί περίπου ένας μήνας. Σε άλλο τόσο διάστημα θα εκτυλιχθούν και οι αφηγήσεις των υποομάδων και η εικονογράφησή τους.

Αποτελέσματα:

Στο κείμενο με τίτλο «Μια οικογένεια για το Κοριτσάκι με τα σπίρτα» του προηγούμενου τεύχους παρουσιάστηκαν τα κείμενα των νηπίων που συμμετείχαν στο παραπάνω εκπαιδευτικό πρόγραμμα, όπως αυτά εντάχθηκαν, χωρίς να αλλοιωθεί το νόημά τους, σε μια χριστουγεννιάτικη σχολική θεατρική παράσταση. Στην παράσταση, η ηρωίδα του Άντερσεν ταυτίστηκε με το Κοριτσάκι του βιβλίου «Μετά τον Μικρό Πρίγκιπα».

ΕΛΕΝΗ Α. ΗΛΙΑ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

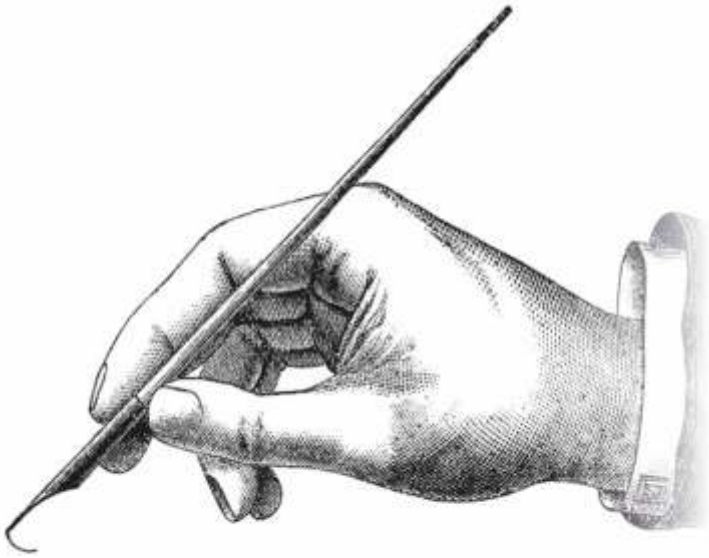

Οι αναγνώστες που παρακολουθούν το περιοδικό μας αφότου εκδόθηκε (και είναι πολλοί αυτοί!...) γνωρίζουν ασφαλώς ότι ένας από τους πιο τακτικούς συνεργάτες του ήταν ο "Σ.Λ.", που μάλιστα φαίνεται πως (τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα) είχε αποκτήσει και "φανατικούς" αναγνώστες, που ανέμεναν, για παράδειγμα, την επόμενη συνέχεια των σκέψεών του με τον τίτλο "De Profundis".

Αργότερα ο "Σ.Λ." αποκαλύφθηκε ότι επρόκειτο για τον Στέφανο Λουμάκη.

Πολύ πριν από την αποκάλυψη αυτή, όμως, είχε δημιουργήσει τέσσερα (!) ιστολόγια (blogs), με βασικότερο, ίσως, το "Seagull", στο οποίο δημοσίευε - "αναρτούσε" άρθρα με τις απόψεις του γύρω από διάφορα ζητήματα.

Το περιοδικό "Δημοφών" ανέκαθεν είχε μια ιδιαίτερη σχέση με το συγκεκριμένο ιστολόγιο, αφού συχνά είχε αναδημοσιεύσει άρθρα από αυτό, ενώ κάποια κείμενα περιελήφθησαν πρώτα στις σελίδες του περιοδικού και αργότερα στο ιστολόγιο.

Περίπου εννιά χρόνια μετά την έναρξη του ιστολογίου, το Δ.Σ. του Συλλόγου αποφάσισε να προχωρήσει στην έκδοση των πρώτων κειμένων - αναρτήσεών του, προς διευκόλυνση των αναγνωστών του περιοδικού (που θα έχουν, πλέον, τα κείμενα αυτά συγκεντρωμένα), αλλά και ως ένδειξη ευχαριστίας προς τον συνεργάτη μας, που αφιλοκερδώς (όπως όλοι οι συνεργάτες μας, άλλωστε) μας έχει προσφέρει και τρία βιβλία της σειράς "Πανδώρας Πανδοχείον ή Πανδέκτης".

Έτσι προέκυψε το νέο μας βιβλίο με τον τίτλο ***«Οι πρώτες "παρά μία τριάκοντα" αναρτήσεις του ιστολογίου "Seagull"».***

Αναλόγως της υποδοχής που θα τύχει η έκδοσή μας αυτή, ίσως προχωρήσουμε στην έκδοση, σε έναν τόμο, του συνόλου των κειμένων που έχουν αναρτηθεί στο ιστολόγιο αυτό.

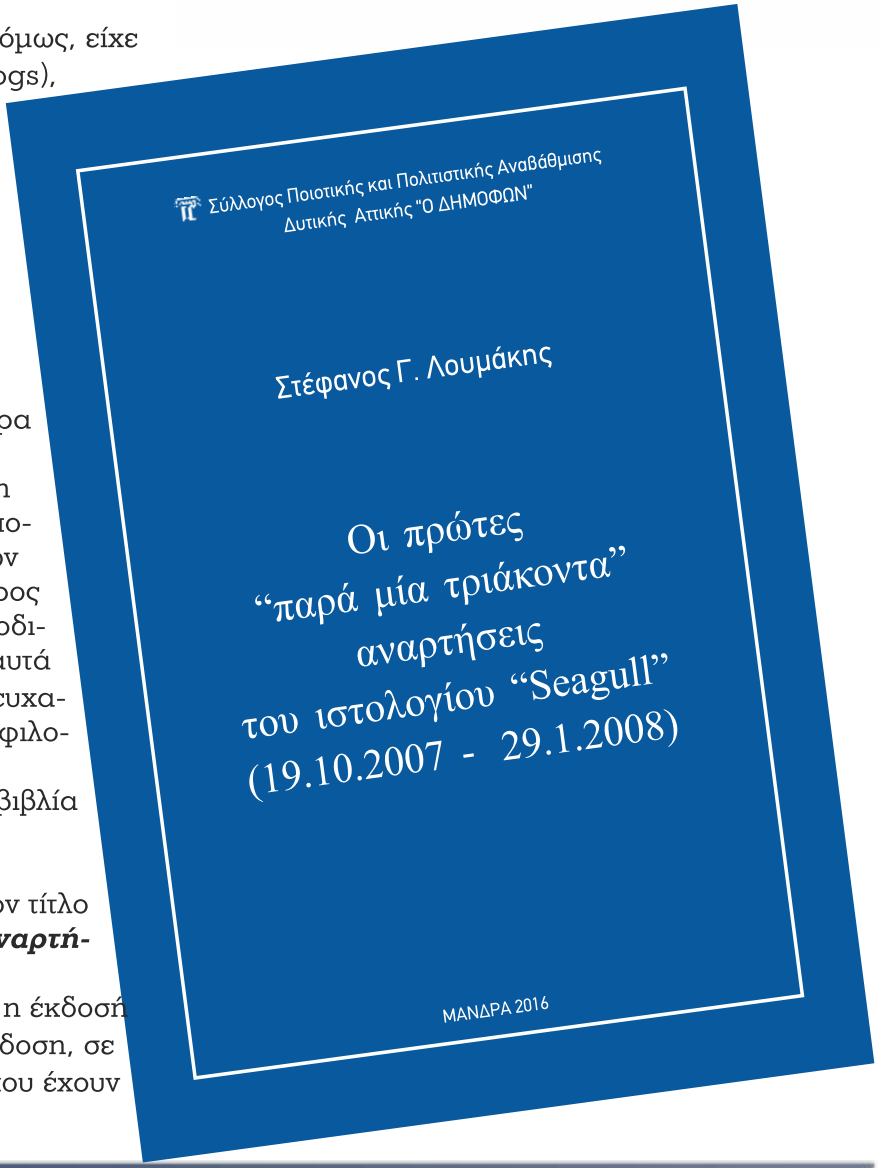

έτος 17ο, αρ. τεύχους 78, τρίμηνη έκδοση
διανέμεται δωρεάν
ISSN: 1109-2653
ISSN (Online): 2241-4037
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΤΑΧ. ΓΡΑΦΕΙΟ ΜΑΝΔΡΑΣ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ
ΚΩΔΙΚΟΣ : 6325
ΕΛΤΑ
ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 506/2001 ΤΑΧ. ΜΑΝΔΡΑΣ